

Ο πολιτισμός των Μινύων, του λαού που έζησε στην Βοιωτία με έδρα τον Ορχομενό, γνώρισε τη μεγάλη του ακμή κατά 2^η π.Χ. χιλιετία. Υπάρχουν μάλιστα πολλοί ερευνητές, που πιστεύουν ότι η Αργοναυτική εκστρατεία απηχεί δικές τους περιπέτειες. Και τα μινυακά αγγεία, που έχουμε στη διάθεσή μας, μαρτυρούν έναν υψηλό βαθμό πολιτισμού.

Η Κωπαΐδα ήταν κάποτε η μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας. Τη διέσχιζε ο Κηφισός ποταμός. Οι Μινύες υπήρξαν οι πρώτοι που σκέφτηκαν να την αποξηράνουν. Δεν γνωρίζουμε πόσο χρόνο τους πήρε αλλά τα κατάφεραν να αποκτήσουν μian απέραντη εύφορη έκταση δημιουργώντας ένα εκπληκτικό, για την εποχή, υδραυλικό σύστημα που άφησε άναυδους τους αρχαιολόγους, όταν το είδαν. Η Κωπαΐδα έγινε πηγή ζωής και πλούτου. Στο γόνιμο έδαφος της αναπτύχθηκαν πολλοί προϊστορικοί οικισμοί. Με τον καιρό, οι τεχνητές καταβόθρες φράχτηκαν και τα νερά δεν έβρισκαν διέξοδο. Η λίμνη δημιουργήθηκε πάλι. Στους κατοπινούς όμως έμενε η ανάμνηση του πλούσιου κάμπου:

«Δεν το κάνω, ακόμα κι αν μου δώσεις όλα τα πλούτη του Ορχομενού και της Θήβας (της Αιγύπτου)», ορκίζονταν οι αρχαίοι και ο Όμηρος φιλοξενεί αυτούσια την παροιμία στον στίχο 381 της ραψωδίας Ι, στην Ιλιάδα. Κι ο κατοπινός Πλούταρχος περιγράφει τον Ορχομενό της Βοιωτίας σαν μια μικρογραφία της Αιγύπτου. Ο περίφημος θολωτός τάφος, που μάταια προσπάθησε να αρπάξει ο Ελγίνος στα 1801 - 1803 και που ο Σλίμαν τον βρήκε συλημένο όταν μπήκε μέσα, στα 1886, έστεκε για αιώνες αδιάψευστο μνημείο του περασμένου μεγαλείου. Οι ανασκαφές των αρχών της δεκαετίας του 1930, βοήθησαν να καταλάβει η ανθρωπότητα, τι ακριβώς εννοούσαν, όταν μιλούσαν για τα πλούτη της περιοχής κι όταν τον συνέκριναν με την Αίγυπτο. Είχαν προηγηθεί, σαράντα χρόνια πριν, τα έργα, που αποκαλύφθηκαν στα 1890 - 91, τότε που μια αγγλική εταιρεία ανέλαβε να αποξηράνει την ως τότε λίμνη της Κωπαΐδας.

Από το 1865, μια γαλλική εταιρία ανέλαβε να την αποξηράνει με επαχθείς για το ελληνικό κράτος όρους. Στις 8 Οκτωβρίου του 1873, το τότε υπουργικό συμβούλιο κήρυξε έκπτωτη την εταιρία. Ως πρωθυπουργός, ο Χαρίλαος Τρικούπης αποφάσισε να προχωρήσει το έργο. Στις 3 Ιουλίου του 1882, ψηφίστηκε ο νόμος για την αποξήρανση της λίμνης.

Χρειάστηκαν πενήντα χρόνια, ώσπου το έργο να ολοκληρωθεί, το 1931. Στη διάρκειά τους, δημιουργήθηκε το οξύτατο Κωπαϊδικό ζήτημα που καταταλαιπώρησε αγρότες και κυβερνήσεις επί μισόν αιώνα. Η αγγλική κατασκευάστρια εταιρεία έφτασε να νοικιάζει τα

αποξηραμένα εδάφη με ποσοστό ως και 47% επί της παραγωγής και να ξεζουμίζει τους αγρότες. Το Κωπαϊδικό ζήτημα αντιμετωπίστηκε αρχικά από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και έληξε με την ανάθεση της διαχείρισης των αγρών στον Οργανισμό Κωπαϊδας.

Ο Χαρίλαος Τρικούπης ευτύχησε να εγκαινιάσει την πρώτη σήραγγα (του Αγίου Γεωργίου) το 1884. Όταν τα νερά αποσύρθηκαν, αποκαλύφθηκε το αριστουργηματικό έργο των Μινύων, που, με λίγες μετατροπές, θα μπορούσε να λειτουργήσει και στην εποχή μας. Σήμερα, 250.000 στρέμματα της πρώην λίμνης έχουν αποδοθεί στην καλλιέργεια.

Η παρέμβαση του Ηρακλή

Η πόλη του Ορχομενού χτίστηκε πλάι στην Ακιδάλια πηγή του Βιργιλίου ή την πηγή των Χαρίτων, όπως τη λέει ο Πausanias. Τέσσερα ποτάμια έχυναν τα νερά τους στον κάμπο και τον πλημμύριζαν. Από εκεί, συνέχιζαν ως το βουνό και χάνονταν στις καταβόθρες. Ο Χαρίλαος Τρικούπης οραματίστηκε την αποξήρανση της λίμνης. Δεν ζούσε πια, να δει τη δικαίωση του οράματός του. Πρόλαβε, όμως, να νιώσει πως ερχόταν δεύτερος. Τον είχαν προλάβει οι Μινύες, πάνω από 3.500 χρόνια πριν!

Έκπληκτοι οι Αγγλοι μηχανικοί είδαν, από το 1892 κιόλας, προϊστορικά αποστραγγιστικά έργα. Ο Έλληνας συνεργάτης στα έργα μηχανικός Καμπάνης μελέτησε τα ευρήματα, που αργότερα έγιναν αντικείμενο έρευνας και άλλων ειδικών. Οι μεγαλοφυείς Μινύες είχαν φτιάξει τρεις αναχωματικές τάφρους στη μέση και στις δυο άκρες της λίμνης και διοχέτευαν τα νερά στις καταβόθρες, με τέτοιο τρόπο, ώστε να ρυθμίζουν όπως ήθελαν το ύψος της στάθμης. Μ' άλλα λόγια, όχι μόνον είχαν αποξηράνει την απέραντη έκταση, αλλά χρησιμοποιούσαν τα νερά των ποταμών για να αρδεύουν τα νέα χωράφια τους. Ο άλλοτε βυθός της λίμνης, φορτωμένος με την εύφορη λάσπη (ιλύ) που είχαν αποθέσει εκεί οι αιώνες, αποδείχτηκε ασύλληπτα γόνιμος. Το μαρτυρούν οι σιτοβολώνες, που αποκαλύφθηκαν στις κατοπινές ανασκαφές:

Πελώρια στρογγυλά κτίρια με εσωτερική διάμετρο έξι μέτρων, που έκλειναν από πάνω με κεραμίδια. Με σκάλες, οι Μινύες ανέβαιναν στην κορφή, έχυναν μέσα το στάρι και σφράγιζαν την οροφή. Όταν ήθελαν να πάρουν ποσότητα σταριού, αποσφράγιζαν ειδικά ανοίγματα στον κυλινδρικό τοίχο, από όπου χυνόταν έξω όσο χρειαζόνταν. Όσπου ν' αδειάσουν οι σιτοβολώνες, ερχόταν η εποχή του νέου θερισμού. Στην πλούσια Αίγυπτο, τη δουλειά των τεχνητών καναλιών, που έφτιαξαν οι Μινύες, την έκανε ο θεϊκός Νείλος, όταν αποφάσιζε να ξεχειλίσει. Στον Ορχομενό, οι άνθρωποι αποφάσιζαν.

Η περιοχή κατοικήθηκε από την Πρωτοελλαδική ακόμα περίοδο (3η π.Χ. χιλιετία). Από τότε υπάρχουν και οι σιτοβολώνες. Στην Υστεροελλαδική (1600 - 1100 π.Χ.), ο Ορχομενός είχε ήδη εξελιχθεί σε πλουσιότατο μυκηναϊκό κέντρο με δική του βασιλική δυναστεία (παλαιότερος γνωστός βασιλιάς ο μυθικός Ετεοκλής). Οι Μινύες έλεγχαν ολόκληρη την περιοχή του Παγασητικού και του Ευβοϊκού κόλπου κι αποτελούσαν τον ναυτικό παράγοντα του μυκηναϊκού πολιτισμού. Η Αργοναυτική εκστρατεία πολλοί πιστεύουν ότι τους ανήκει. Γύρω στα 1400 π.Χ., έφτασαν στο απόγειο του πλούτου.

Όμως, οι καταβόθρες δεν ήταν σταθερές. Κάποιες από αυτές, κατά καιρούς, βούλωναν. Οι Μινύες κατασκεύασαν έναν νέο αγωγό κι έστελναν τα νερά στη γειτονική Λάρυμνα, όταν η απορρόφηση παρουσίαζε προβλήματα. Με τα χρόνια, οι φυσικές υποδοχές των νερών βούλωσαν ολοκληρωτικά. Τα νερά δεν έβρισκαν πια διέξοδο κι ο αγωγός, που τα έστελνε στη Λάρυμνα, δεν επαρκούσε. Η φύση δημιούργησε αυτό, που αργότερα χρεώθηκε στον Ηρακλή. Σιγά - σιγά, ο κάμπος πλημμύρισε, ξανάγινε λίμνη. Τα εύφορα χωράφια σκεπάστηκαν πάλι απ' τα νερά. Ο Ορχομενός άρχισε να φθίνει. Στα 1.100 π.Χ. δεν ήταν παρά ένα φτωχικό χωριό. Έτσι τον αναφέρει και ο Όμηρος στον Νεών κατάλογο.

Πάνω από 750 χρόνια αργότερα, στον καιρό του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο υδραυλικός Κράτης προσπάθησε να αποξηράνει την λίμνη. Η δουλειά, όμως, ποτέ δεν τελείωσε.

(τελευταία επεξεργασία, 27 Ιουλίου 2021)

